

הגיליון השבועי נכתב בערך במועד הגוגה ומופץ במקלות בית ישראל לעילוי נשמתו הטהורה של זקני הקה"ט צ"ע ראש גולת אריאל מרנא ורבנא הגה"ק רבי דוד הלוי מלכוב סג"ל ב"ר שמואל מלודמיר זצוקלה"ה ז"ע - בעל ה"טורי זהב" ו"דברי דוד" ועוד, שיומא דהילולא רבא וקדישא דיליה חל ביום ב' הקרוב כ"ו בשבט.

יה"ר שזכותו הגדולה תגן בעדנו ובעד רבבות הקוראים והמעיינים בכל רחבי העולם היהודי ובעד כל עמ"י, להתברך בכל מיילי דמיטב ולהיפקד בדבר ישועה ורחמים בכל התחומים, ולזכות לאריכות שנים ובריאות איתנה, אמן. הונצח ע"י נין נינו באח"ב, חבר המערכת הוותיק מבכיריה וסופריה - חזקי וזיל שיחי'.

שע"י המכון התורני ירושלים

הערות והארות: yoelf@asiatec.co.il
המכון התורני - יפו 208 קומה 3 ים; א-ה (בין 9:00 ל-18:00) שירותי הקלדה, הגהה, עריכה, עימוד ועיצוב מקצועיים לספרי קודש, חברות, עלונים. לפרטים, וכן לתרומות והנצחות: 0546371585

יתרו - תשפ"ד | גליון 60 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

עם סגולה

יודע מה אתם חושבים", אמר בפנותו אל ציבור ההמונים שהאזין לדבריו, "אבל אני יודע מה אני חושב. את כל חיי חייתי נותן עבור אותם רגעי אושר ועונג שהיו להם!! אותו תענוג שהיה להם רגעים אחדים לפני המיתה, אין להעריכו בכסף! הוא שווה כל הון שבעולם!" זוהי צורתו של יהודי. זהו "עם סגולה".

עוד מסופר על המובלים לאושוויץ. היתה קבוצה שנשלחה להריגה, והם המתינו לרכבת שעמדה לבוא כדי להובילם. היה זה ביום שבת קודש לעת תפילת מנחה. פתאום הם נזכרו ואמרו: "אוי! שבת היום, ועדיין לא אכלנו סעודה שלישית". כל אחד מהם הוציא מעט מהלחם שהיה לו באמתחתו, ורחצו את ידיהם במעט המים שהיו להם ואכלו את המעט הזה, וישבו לשיר שירי סעודה שלישית לפני שעלו על הקרונות שבאו לאסוף אותם. "האם יש לכם ציור על תענוגם?" שאל מרן. והוסיף: "האם העולם יכול להבין זאת?!"

סיפורים אלה מבטאים, כאמור, את ייחודנו כעם סגולה. כך חיים על קידוש ה'. הוא סיים את דבריו באמרו: "כדאי לתת את כל החיים כדי לזכות באותם רגעים מועטים של יהודים הרוקדים עם רבוננו של עולם, לפני הסתלקותם מהעולם הזה".

מאת א.פ.

שניצולו מהשר ניצולו נמי מיד העם. ועוד, דתיבת מצרים כוללת בין השר ובין המצרים?

ויש לומר, דכוונת יתרו היתה כך, ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים, השר של מצרים שהיה לו טענה נגד ישראל, ומיד פרעה שהיה לו נמי טענה אחרת, וכיצד הצילם? "אשר הציל את העם" זהו תירוץ נגד טענת השר של מצרים, ו"מתחת יד מצרים" זהו תירוץ לטענת פרעה. והיינו דהשר של מצרים היתה לו טענה נגד ישראל מה נשתנו אלו מאלו, שאינם ראויים ישראל להעשות להם נס, מפני שעבדו עבודה זרה במצרים כדאיתא במדרש רבה (שמות כא, ז), ופרעה היתה לו טענה שעדיין לא שלמו הארבע מאות שנה, ומשום הכי לא היה רוצה לשלח את ישראל, ולכן אמר מיד מצרים ומיד העם.

וכנגד טענת השר אמר "אשר הציל את העם", שאם תיסק אדעתין לומר שהקב"ה מעביר הדין על ישראל, ואע"פ שעבדו עבודה זרה נושא להם פנים בשביל שאהב אותם, לא היה לו להציל את הערב רב, דהיינו המצריים שבאו עמהם, כמו שפירשו המפרשים ד"את העם" רצה לומר ערב רב (עיי' שפתי כהן ריש פרשת בשלח), שאין להקב"ה אהבה כלל עם אלו מצריים, אלא ודאי מדהציל אף את הערב רב מוכח מכאן שהדין דין אמת וישראל פירשו מן העבודה זרה, ואף הערב רב פירשו מן הע"ז וראויים ליעשות להם נס, משא"כ המצריים שלא פירשו מהעבודה זרה.

ומה שאמר "מתחת יד מצרים", הוא כנגד טענת פרעה, כלומר אמת הוא שישראל ראויים להשתעבד ארבע מאות שנה, אבל הקב"ה לא גזר שיהיו תחת יד מצרים דוקא, ואין הכי נמי שיש להם לשלם תחת אומה אחרת.

(ירע שצטון)

"והייתם לי סגולה מפל העמים" (שמות יט, ה). בפתיחת "ירחי כלה" בשנת תשל"ח הביא מרן הגרא"מ שך זצ"ל שני סיפורים, המובאים בספר "מראש אמנה", המבטאים את ייחודנו כעם סגולה. משמעותו היא שאנו לא רק מתים על קידוש ה', כאשר זה נדרש מאתנו, אלא גם חיים על קידוש שמו יתברך.

הסיפורים הם ממאורעות השואה. האחד, על אודות קבוצת צעירים יהודים אשר הובלו אל תאי הגזים. בבואם לחדר שבו נצטוו לפשוט את בגדיהם בטרם היכנסם אל תאי המוות, הם נזכרו שיום זה הינו יום שמחת תורה. לפתע כאילו נשכחה מהם העובדה שהם ניצבים ברגעים האחרונים של חייהם, והם אמרו איש אל רעהו: "יום זה הוא יום שמחת תורה! אמנם אין לנו ספר תורה כדי לרקוד עמו, אבל בורא עולם יש לנו, ונוכל לרקוד לפניו". מיד נשלו זרועותיהם זה בזה, ויצאו כולם בשירה ובריקודים של שמחת תורה, לכבוד בוראם!!

"שואל אני אתכם, רבותי", זעק מרן מנהמת לבו בהתרגשות: "האם הם מתו על קידוש ה' או חיו על קידוש שמו יתברך?! האם הם מתו במסירות נפש, או חיו במסירות נפשי!"

"לדעת, באותה שעה היה להם גם עולם הזח וגם עולם הבא. אינני יודע".

"וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חֲתַנְךָ יִתְרוֹ בֵּא אֵלַיךְ וְאַשְׁתֶּךָ וּשְׁנֵי בְנֵיהֶם עִמָּה" (שמות יח, 1). יש להבין מה חידש לו בזה שאמר "אני חותנך", והוא יודע ומכירו בכך, ולמאי איצטרך לפרש בכך? ונראה לי בסייעתא דשמיא, על דרך מה שכתב ב"חובת הלבבות" ז"ל בשער יחוד המעשה, דחסיד אחד בא לחנות לקנות דבר, ואמר לו בעל החנות שהוא מוזיל לו המקח בשביל החסידות ויראת שמים שיש בו. אמר לו החסיד אני באתי לקנות בדמים ולא באתי לקנות ביראת שמים, עיין שם. וטעמו של אותו חסיד פשוט, דאיך ירצה להנות מיראת שמים שלו, ובפרט בעולם הזה.

והנה יתרו נתגייר והיה בו יראת שמים הרבה, ובודאי כל אחד מישראל מייקרו ומקבלו בביתו, וכל שכן משה רבינו עליו השלום שאוהב יראת שמים. אך אם היה מתאכסן אצל אחרים בודאי הם יכבדוהו ויקבלוהו בשביל יראת שמים שלו כיון דאין לו קורבה עמהם, אבל משה רבינו ע"ה שיש לו קורבה גדולה עמו שהוא חתנו, צריך לקבלו בכבוד בשביל הקורבה, ולזה בירר יתרו הדבר בפירוש, שאמר לו אין אני מתאכסן אצלך בשביל יראת שמים אלא בשביל שאני חותנך יתרו בא אליך, שאתה חייב לקבלני משורת דרך ארץ ונימוס העולם.

"וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהָ אֲשֶׁר הֲצִיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם" (שמות יח, 1). קשה דכל הפסוק נראה מיותר, דבהציל אתכם מיד מצרים סגי, ומהו שחזר לומר ומיד פרעה, ועוד אשר הציל וכו'. והמפרשים (ש"ך על התורה) כתבו, ד"מיד מצרים" פירושו שר של מצרים. ומכל מקום קשה סוף הפסוק. ועוד, שמיד מצרים נמי סגי, דכיון

כ"א שבט תמ"ט: הגאון רבי משה ב"ר יהונתן גאלנטי זיע"א, הרב המג"ן הראשל"צ

מתוך ספר "ספר שם הגדולים" - חלק גדולים - מערכת מאת קיב - להרב חיד"א

(קיב) מהר"ם גאלנטי - בן הרב יהונתן, נכד הרב המוסמך. אב"ד ור"מ בעה"ק ירושלים ת"ו. והוא עם רבני דורו הסכימו שלא יהיה תואר רב בירושלים ת"ו כמ"ש מהר"ם חאגיז בשפת אמת. ומבית דינו הרבנים מהר"ר דוד הכהן המחבר דעת קדושים כ"י. והרב אהרן חייזר המקובל המחבר פי' הזהר אביו של הרב מהר"ם חייזר אב"ד ור"מ בעה"ק צפת ת"ו. והרב אברהם צמח בן הרב המקובל מהר"י צמח הרב המחבר ספר דרושים מופלאים ברית אברהם. והרב החסיד יעקב מולכו. והרב מהר"ם ח"י חביב. ומגדולי תלמידיו הרב פר"ח ומורנו הרב מהר"א יצחקי. וחיבר ספר אלף המג"ן שו"ת וענינים במספרם כמשפט אלפ"א לסלת והגהות על הרמב"ם. ולא נדפס כ"א קרבן חגיגה וזבח שלמים וקצת תשובות בספרי האחרונים. ומהר"י חאגיז חתנו ונכדו הרב המניח. ובסוף ימיו הרב המג"ן היה חתנו של מהר"ם ח"י חביב. וכאשר היו לרב שנות חיי"ם משה עלה אל האלהים כ"א שבט תמ"ט בסדר ואל משה אמר עליו. ובימיו היו פ"ז חכמים גדולים שלמים בתוככי ירושלים. והפרנס היה הגביר אהרן פארדו וקרו למופלא בדור בחלמיה על הרב והפרנס נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן.

בנו של הגאון רבי יהונתן. רבה של ירושלים, הידוע בשם "הרב המג"ן", וחתנו של מהר"ם ח"י חביב, ועל יחד עם הפרנס הירושלמי רבי אהרן פארדו, מספר חיד"א ב"שם הגדולים" כי קרו למופלא בדור בחלמיה על הרב והפרנס "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן".

ראש רבני ירושלים במאה החמישית לאלף השישי. נכדו של ר' משה גאלנטי. נולד בצפת בשנת ש"פ ולמד תורה מפי ר' ברוך ברזילי, משם עבר לירושלים ונמנה עם טובי חכמיה. הוא הרביץ תורה בתלמידים רבים וכמה מגדולי הדור היו תלמידיו, מהם נזכיר את ר' חזקיה די סילוא בעל פרי חדש ואת ר' אברהם יצחקי רבה של ירושלים. כמה פעמים יצא בשליחות לחו"ל ומצאנוהו בשאלוניקי ובקושטא, והגיע אף לבודאפסט והרבה עמל כדי לבסס את מוסדות התורה בירושלים.

בימיו היתה ירושלים מרכז גדול לתורה ומספר גדול של חכמים מובהקים הסתופפו בישיבותיה, ובייחוד בישיבת בית יעקב שעמדה תחת הנהלת חתנו ותלמידו ר' יעקב חאגיז. ר' משה גאלנטי היה נערץ ונקדש בעיני כל ישראל בארץ ובגולה. כל חכמי ירושלים היו כפופים לו והתקינו תקנה שאיש לא יטול שררה לעצמו ולא ייקרא בתואר רב מלבדו.

נפטר בכ"א שבט תמ"ט ונקבר סמוך למערת רבינו קלונימוס בדרך לכפר השילוח. חיבורו הגדול והעיקרי הוא ספר "מגן האלף" כולל אלף תשובות וענינים ולא זכה לראות אור. ומחיבוריו שנדפסו זבח השלמים - פשטים כסדר התורה, עם הגהות נכדו הר"מ חגיז, אמסטרדם ה'תנ"ח קרבן חגיגה ופרפראות לחכמה - דרשות לשלוש רגלים ולשונות הרמב"ם, כולל חידושים למסכת חגיגה, ויניציה ה'תס"ט.

(חכמי קושטליא / קובץ חכמים)

(אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל)

מעשה שמזבא בספר "עוד יוסף חי דרושים" מרבינו יוסף חיים מבבל צוק"ל

מעשה שהיה שהובאה בספר מסע ירושלם, על הרב הגדול מהר"ר משה גאלנטי ז"ל (רבו של הרב פר"ח ז"ל), שהיה רב בירושלם תוב"ב אחר הרה"ג רבי שמואל גרמיזאן ז"ל, וז"ל ספר המסע הנז'. הנה זה כחמישים ומאת שנה, ונפש המון תושבי ירושלם שחוחה מדאגה וראשם כפוף וקודר מדאבון, כי כמעט עבר החורף, ועוד לא נראה אף עב קטנה ככף איש ברחבי פני השמים, להודיע את קול המון הגשם, ושם לא בלבד בעבור יבול ותבואה צריך הגשם, אלא גם צריך לשתייה, ואם לא יתמלאו הבארות מן הגשם יאנקו האדם והבהמה יחדיו, וכבר הטהרו כל הבארות אשר בהם יגרו מי המטר, ועיני כל יחלו למטר המשפיע חיים מסביב, אך ארובות השמים סוגרו, והיהודים והישמעאלים והנוצרים פרשו כפם בתפלה, התענו בצום נפשם ונסעו המונים המונים לקבר רחל אמנו זיע"א בקרבת בית לחם, ואל קבר דוד הע"ה, וגם הגוים ההם אל היכלי מקדשיהם, אך השמים סוגרו וארובותם לא נפתחו ויכלא הגשם מהארץ:

אז שלח הפחה אל ראש הרבנים בירושלם, הוא השיבה התמים רבי משה גאלנטי ז"ל, להפחידו בדברים האלה, כי יגרשהו עם כל היהודים מהסתפח בירושלם ובנחלת הקודש, אם לא יביא מטר עד יום השלישי, כי רק באשמת היהודים סגרו השמים את רחמם, ואתם הנכם מתפארים להיות עם בחיר ה' בקראכם אותו אבינו אתה, תנו לנו מופת על זאת בעת הלחץ, והראונו כי ישמע אל תחינתכם, ואם לא חי הנביא, כי כאשר דברתי ככה אעשה. ותהי מקהלת היהודים נבוכה מנבקת הרוח, וראש הרבנים מהר"ם גאלנטי ז"ל הנד העריך צום שלשת ימים, ומאין הפוגות בכו והתחננו אנשים ונשים וטף לפני חומת ההיכל יומם ולילה.

ביום השלישי בנסות השמש לערוב, צוה הרב ז"ל הנז' אל כל המקהלה ללכת אתו אל קבר שמעון הצדיק ז"ל זיע"א להתפלל שם בעד הגשם, וכל אחד מאתם האנשים והנשים יקחו בידם מטפחות וחרטי גשם מעטפות ונעלים, כי שיבתם מן קבר הצדיק ז"ל יהיה שטף הגשם, וכלמו שמעו כן תמהו על הנבואה הלזו, כי השמש זורחת בתוקפה על

הארץ, ואין עב בשמים אפילו כפסת יד. אך המה עשו כאשר צוה הרב ז"ל. וילבשו מנעלים של גשם שוטף, ויקחו בידם המטפחות המגינים מן המטר, וילכו אחרי רבם התמים הנז', ויצאו מן שער העיר הצפוני הנקרא באב איל עמוד, והי בראות פקיד המשמר היושב בשער ההוא את שפעת האנשים האלה, מלובשים כולמו כהולכי תחת גשם שוטף, לא יכול להתאפק מלשחוק, ובספרם אליו נבואת הרב התמים ז"ל הנז' המכזבת את עצם השמים לטוהר, חרה אפו בעוז ויך את הרב בפניו, אך בהשקט ודומיה הביט הרב בפניו, ויסע הלאה עם עדתו עדי הגיעם אל עמק יהושפט אל קבורת שמעון הצדיק, ויכרע הרב על ברכיו, וישתטח על ראש הקבר, וכל המקהלה מסביב לו, וישאו קולם בליל ובכי ותחנה, אך הרב לחש כפי סיפור אלה הכורעים בקרבתו, אמרים בלט אל תוך הקבר:

פתאום התנשא רוח גדול וחזק, עדי התנועעו עצי הזית על פני הר הזיתים, ועצם תכלת הרקיע התכסה בעבים, אגלי מטר כבדים נפלו ממרום, אך עוד לחש הרב בהגיג לבב אמרים אל הקבר עדי ירדו מטרות עוז כנהר שוטף לארץ, וכל העומדים התכסו במטפחות ושמיכה, אז בא פקיד המשמר במרוץ, ויתנפל לרגלי הרב, ויחל את פניו לסלוח לו עדי הכלימו אותו, ואחרי כן לקחוהו על זרועותיו, וישאהו בכל הדרך עד סף משכנו. ששון וגיל בירושלים מסביב שלשת ימים ושלושה לילות לא חדל שאון עליזים, מקול צלצלים ותופים ושירים, וסיפוק כפים בכל בית ובית, והיהודים חגגו משתה ושמחה מדי לא שבת הגשם שלשת ימים ושלושה לילות. הישמעאלים והנוצרים הודו אז פה אחד כי עבור היהודים באו למו ברכת הגשם, ובבושת פנים הכירו כי חננת היהודים רצויה בעיני האלקים להעתר בה מזעקת חנונם. ממחרת יום הרביעי בא פקיד המשמר אל הרב, ויבקש ממנו לספחהו לברית אמונת האבות, ולהיותו אחרי כן עבד לפניו כל הימים, עכ"ל המעשה הנז' שהובאה בספר מסע ירושלמה.

התורה - תכלית כל הבריאה כולה

הרי שרק לעמו אשר בחר לו יה ניתן כח זה להיות עמו, בשותפו ע"י דיבורינו והגיונינו בתורה, וכמו שאמרו רז"ל (תיקונים דף קד.) "דבמילולך אתעבידו שמיא וארעא".

ומבוארת בזה חרדת כל הבריאה כולה עליונים ותחתונים קודם קבלת התורה אם יקבלו ישראל את התורה. וכמו שאמרו רז"ל (שבת פח, א) אמר רבי חזקיה, "אַרְרַן יִרְאָה וְשִׁקְטָה" (תהלים עו, ט), אם יראה למה שקטה, ואמרו חז"ל שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, עכ"ל. ולא בתורת עונש, אלא שתכלית בריאת כל העולמות היא כמ"ש "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" בשביל התורה ובשביל ישראל שיעסקו בה וכמ"ש (בראשית ב, טו) "לְעֵבְדָהּ וּלְשַׁמְרָהּ", ואם לא היו ישראל מקבלים את התורה, היתה תכלית בריאת שמים וארץ נכזבת, ומה בצע יהיו קיימים אם נכזבה תכליתם. ותוחלתם.

והם דברים העומדים ברומם של עולם ויש לנו לדעת גודל ערך עסק התורה והמצוות שלנו כאן בעולם הזה ולהתחזק בכל מיני חיזוק ולא להתרפות.

וכבר אמר החידושי הרי"מ זצוקללה"ה (פ' בא) "החודש הזה לכם", רמז לנו הכתוב שהכל מסור בידינו, והכל נמצא ברשותינו*, ואם היה האדם יודע מה הוא, ומה שיש בידו, בודאי לא היה מתבטל אפילו רגע אחד, עכ"ל. וי"דע נאמנה שהכל מסייעים בידו אפילו אופנים חיות ושרפים יסייעו לו לעבודת בוראו, ושכר מיוחד יש למי שמשדל בה מתוך הדחק, וכמו שרמזו לזה רז"ל "אגרא דכלה דוחקא", ואמרו (בזוה"ק רל"ט ח"ג) שכך בפרט בגלותנו האחרונה מי שמשדל בה ומוקיר אותה וסובל בעבודה כמה דוחקין.

(מתוך ספר "מעמד הר סיני" מהרב שלמה רוזנר שליט"א)

כתיב (בראשית א, א) "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" ופירש רש"י, דאמרו רז"ל (ב"ר א, א) בשביל התורה שנקראת "רֵאשִׁית דְּרַכּוֹ" (משלי ח, כב) ובשביל ישראל שנקראו "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ" (ירמיה ב, ג) עכ"ל. הרי שכל תכלית בריאת השמים והארץ היתה בשביל התורה ובשביל ישראל שיעסקו בה, ויקיימו מצוותיה.

ולא רק העולם הזה נברא לתכלית זאת, אלא כל צבא השמים, אופנים וחיות ושרפים כולם נבראו לתכלית זאת כדי שיעסקו ישראל בתורה ובמצוות, וכמו שאמרו רז"ל (תיקונים תקן ס"ט דף קה:) וז"ל: דאדם המשתדל בעבודת קונו, כל בריות העולם הם בעזרו כמו שאמרו (ברכות ו, ב) כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, ואפילו שרפים וחיות ואופנים לא נבראו אלא לסייעו לזה, [ע"י כל זה בספר "נפש החיים"].

ועוד אמרו רז"ל (שם), דהאדם העוסק בתורה נעשה שותף לקב"ה כמו שכתוב (ישעי' סו, כב) "כִּי כִאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הִחְדָּשִׁים וְהָאָרֶץ הִחְדָּשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה", וסוד הדבר "וְאֲשֶׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדֶי פְּסִיתִיךָ לְנִטְע שְׁמַיִם וְלִיסַד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי אָתָּה" (ישעי' נא, טז), אל תקרי עמי אלא עמי, בשותפו עכ"ל. הרי שהניח לנו הקב"ה מקום להיות שותפים עמו ליטוע שמים וליסוד ארץ ע"י עסק התורה והמצוות והתפלה, שלנו. וכן אמרו רז"ל (תיקונים דף קמ"ה) "אַכְּנִן מְאֹסוֹ הַבּוֹנִים הֵיְתָה לְרֵאשִׁת פְּנֵה" (תהילים קיח, כב) והקשו, מי הם הבונים, ואמרו שאלו הם מארי מתניתין דאינון בניין בניינים דעלמא [שאלו הם התלמידי חכמים שבלימוד תורתם בונים בנייני דעלמא].

והדברים נוקבים מן תהום ארעא עד ציית שמיא שניתן לנו כח נורא ונפלא כזה שבעסק התורה והמצוות והתפלות שנהיה שותפים לקב"ה ליטוע שמים וליסוד ארץ, ורק לנו עם קדוש ניתן כח זה שמעשינו פועלים בגבהי מרומים כמו שכתוב "וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי" (ישעי' נא, טז), אל תקרי 'עמי' אלא 'עמי',

הערות

* והמליץ הגר"ח מואלאז'ין למאמר חז"ל "דע מה למעלה ממך" כל מה שלמעלה הן לטוב הן למוטב, הוא "ממך" ממעשיך. ונראה שזו היתה תשובת משה למלאכים (שבת פח, ב) למצרים ירדתם וכו', כלום אתם עושים מלאכה עי"ש, וכוונתו דהמלאכים נקראים "עומדים" שרפין

וילחם עם ישראל ברפידים" - אין רפידים אלא רפיון ידים, לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה, לכך בא שונא עליהם, לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה. כשידי עם ישראל רפו מן התורה, עמלק קם להילחם בהם. אך כשבאו להר סיני, נסעו והתנתקו מעצלותם ומרפיון הידים שהם מפסידי השגת התורה, והתגברו והתעצמו בעסק התורה. כך הגיעו למעלתם המיוחדת (שמות כד, ז): "ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע". רק מתוך התגברות עצומה ורתימת כל הכחות למטרה החשובה ביותר בלא שום רפיון, יכול אדם לומר 'נעשה ונשמע'. התנאי השני - עבודת המידות בכלל, ומידת השפלות והענוה בפרט, וכפי שדרשו חז"ל (עירובין נד, א): "אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו", וכנגד זה כתבה התורה: "ויחננו במדבר" - לשון שפלות וענוה כמדבר.

התנאי השלישי - אחדות עם ישראל, ולומדים זאת מדברי הכתוב: "ויחן שם ישראל נגד ההר", וכפי שפירש רש"י: "כאיש אחד בלב אחד". בכדי שאדם יוכל לקבל על עצמו את התורה בשלמות, עליו להתעלות בשלושה עניינים אלו:

התנאי לקבלת התורה

"וַיַּחַנּוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַ הָהָר" (שמות יט, א-ב). בסדר הדברים המופיע בפסוקים אלו נתקשה ה"אור החיים" הקדוש (שמות יט, ב). לכאורה, היה צריך לכתוב את הפסוקים כסדר התרחשות הדברים: בתחילה - נסיעת ישראל מרפידים, ורק לאחר מכן - ביאתם למדבר סיני. עוד הקשה, מדוע כפל הכתוב את דבריו וכתב גם: "באו מדבר סיני", וגם: "ויבואו מדבר סיני". וכן, מדוע הוצרכה התורה לכתוב: "ויחננו במדבר", הלא כבר נאמר קודם לכן שבאו למדבר סיני, ומובן מאליו שהם חנו במקום שאליו הגיעו. מחדש ה"אור החיים" הקדוש, שכשכתבה התורה: "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחן שם ישראל" אין כוונתה לתאר את המאורעות שעברו על ישראל, אלא להשמיענו באלו עניינים עסקו ישראל כהכנה לקבלת התורה. ולימדנו הכתוב בזה, שישנם שלושה עניינים עיקריים, הכרחיים, כתנאי לקבלת התורה.

התנאי הראשון - חובת ההתגברות וההתעצמות בעסק התורה. ענין זה נרמז בתיבות: "ויסעו מרפידים" וכפי שדרשו חז"ל במכילתא (פרשת עמלק, פ"א): "ויבואו

מהלכות ברכות (מתוך ספר "וזאת הברכה") הכנת המאכל שיהיה בפניו כדי שיהיה על מה לחול

א. אין לברך עד שהדבר שמברך עליו יהיה מונח לפניו, כדי שיהיה לברכה על לחול. בירך ואח"כ הביאו לפניו את הדבר, צריך לברך פעם נוספת (שו"ע ר"ה).
 ב. אם הדבר שבירך עליו היה מונח בקופסא בעת הברכה, או שהיה בחדר הסמוך - נחשב הדבר למונח לפניו, ויש לברכה על מה לחול, וכן כל מקרה דומה לזה שבודאי יבוא אצלו (רו"מ"ב יט. ועיין מה שכתב ה"כף החיים" קסט יח, שקפה נחשב לא בא לעולם. ונראה שלפי המציאות של ימינו נחשב למונח בקופסא).
 ג. כמו כן הרוצה לשתות מים מברז, ובדק שהברז תקין, יכול לברך על המים גם כשהברז סגור, כיון שהמים ודאי יצאו, נחשב הדבר שהמים בפניו (רו"מ"ב יט).
 ד. כל זה (סעיף ב' וג') לענין בדיעבד, אך לכתחילה ראוי שהמאכל יהיה בפניו ממש (מ"ב ס"ח). ולכן במקרה שבא לשתות מים מברז,

טוב להניח את המים בכוס, ולאחוז הכוס ביד הימנית בשעת הברכה (ע"פ מ"ב ס"ח) וכשזה נמנע ממנו, לכל הפחות יפתח את הברז לפני שיתחיל לברך, כדי למעט את ההפסק ויהיה ניכר שמברך על המים (הגר"ח"פ שיינברג על פי המ"ב ס"ח), אלא א"כ חושש מהפסד המשקין שהולכים לאיבוד שאז יעשה כמבואר בסעיף ג' (ראה ברכות נ' ע"ב רש"י ד"ה משקין שמשמע שהפסד משקין אף דוחה הדין ברכה, כ"ש שידחה הידור, ואינו מוכרח - עיין שו"ע קע"ב מ"ב ולמעשה צ"ע. והגר"מ שטרנבוך הורה לי שאין צריך לחוש להפסד מועט של מים, ע"כ. אכן נראה שמי שחושש לזה וממהר בברכתו מחמת זה, יצא שכרו בהפסדו, ולכן יעשה כמבואר בסעיף ג').
 ה. בירך על מאכל מסוים ובעודו מברך הביאו לו עוד מאותו המין שבירך עליו, יאכל תחילה מהדבר שבירך עליו, כיון שעליו חלה הברכה - אף שהיה דעתו לפטור האחרים והם סוג יותר משובח שבירך עליו (רו"מ"ב כו).

תשובה - סגולה להבנת התורה
 "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַּר וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הָהָר" (שמות י"ט, ב). ברש"י, "ויסעו מרפידים" - למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא).

סגולה לעליה - השכמה בבוקר
 "וַיִּמְשָׁה עֲלֶיהָ אֶל הָאֲלֹקִים" (שמות י"ט, ג). פירש רש"י, וכל עליותיו בהשכמה היו. אם איש ישראל רוצה שיהיה לו עליה, יקיים השכמת בית המדרש שחרית וערבית. (חלקת יבוטע [כ"א])

מסירות נפש רוחנית למען כלל ישראל
 "וַיִּירַד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעָם" (שמות י"ט, יד).

אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני יתרו רפ"א) "וירד משה מן ההר אל העם", מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו ולא היה יורד בתוך ביתו אלא מן ההר אל העם. אילו עסקים היו לו למשה רבינו?

הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק י"ב הלכה ד) כותב: "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם... אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה... כדי שיוזכו לחיי העולם הבא". אם כן, כל עסקיו הפרטיים של משה רבינו, לא היו אלא לעסוק בתורה וחכמתה כדי שיוזכו לחיי העולם הבא. ומשה רבינו ויתר על העסקים הרוחניים שלו, הוא ויתר על טובתו האישית, על עלייתו הרוחנית, ולא פנה אלא לטובת ישראל, להעלות אותם וללמדם תורה. (דברי אגדי - רבי יוסף שלום אלישיב)

יום חתונתו זו מתן תורה
 "וַיִּוָּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאת הָאֲלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֵבּוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר" (שמות י"ט, יז) וברש"י, "לקראת האלקים", מגיד שהשכינה יצאה לקראתם, כחתן היוצא לקראת כלה. נהוג בהרבה בתי כנסיות וישיבות לרקוד בליל שבועות אחר תפילת החג, וכן היה נהוג בישיבתו של ר' שלמה זלמן אויערבך. פעם ניגש אחד התלמידים ושאל לרבינו האיך מותר לרקוד ביום טוב. השיבו רבי שלמה זלמן אויערבך במתק לשונו, בחתונה שלך אתה רוצה שירקדו, אף הקדוש ברוך רוצה שירקדו ביום הנישואין שלו שהוא יום קבלת התורה. וזהו רקידת מצוה שמותרת בשבת ויום טוב, וגם אין זה ממש רקידה [ועי' באשל אברהם (א"ח, בוטשאטש) ס"י שלט שהזכיר סברא זו, לגבי היתר מחיאת כף בשבת בזמירות ותשבחות לקל חי, עיי"ש]. (שלמי מונד)

פן יהרסו
 "פֶּן יִהָרְסוּ אֶל ה' לְרְאוֹת וַיִּפְּלוּ מִמֶּנּוּ רָב" (שמות י"ט, כ). יש שיש לו תשוקה לתורה לא מצד עצמות התורה, אלא מכח אהבת הידיעה שיש לו לכל דבר חדש, ואז לא יגביה עצמו למעלה ע"י התורה, אדרבא יפול על ידה. ועל זה אמר פן יהרסו אל ה' לראות, שתשוקתם תהיה רק כדרך לראות חדשות, אז נפול ממנו רב (תו"מ ק"ה ד"ה פן). (חתם סופר)

חזרה על הלימוד
 "וַיִּדְבֹר אֲלֵהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (שמות כ, א). זה לשון החזקוני: כביכול, כאדם שמסדר בלבו דברים כדי לאמרם לאחרים, כך "וידבר" בינו לבין עצמו, ואחר כך "לאמר" לישראל, עכ"ל. צא ולמד, מה יעשה בשר ודם הדיוט, איך שמחויב לחזור לימודו תמיד. (מוסרי השל"ה)

הנה ישראל עשו תשובה קודם שקבלו את התורה. מכאן רמז למאמר מקצת מקובלים, כי לפעמים נמנע האדם מלהבין איזה פשט או איזה חקירה והשגה, ודבר זה מחמת הקליפה מאיזה עוון שעשה - המבדלת בינו לבין העיון, על כן צריך האדם לפשפש במעשיו ולהתוודות, ולהיות מודה ועוזב.

וכן תיקן האלוקי בפרדס התפילה על זה קודם שילמוד. וכן ינהג כל אדם, שאם קשה לו ההבנה בלימודו, יתחרט על עוונותיו ויתוודה וישוב אל ה' ויתפלל אליו יתברך שיחוננו דעה וילמדו בינה, ורמז לדבר סמיכת ברכת 'אתה חונן' לברכת 'השיבנו אבינו לתורתך' והחזירינו בתשובה'. (מוסרי השל"ה)

סוד ההכנה
 "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַר וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הָהָר" (שמות י"ט, ב). וברש"י: "ויסעו מרפידים" - למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה".

צריך ביאור, מה ההכרח לדרוש את הפסוק כך - שאף הנסיעה היתה בתשובה? אלא חז"ל גילו לנו כאן את סוד ההכנה, שכבר הצעד הראשון צריך שיהיה כראוי, שאפילו הנסיעה למדבר סיני תהיה בתשובה, מפני שכל ההצלחה תלויה בהכנה, וככל שמכינים יותר זוכים ליותר. ה"השגה" עצמה היא לא בידנו אלא היא סייעתא דשמיא, ועבודת האדם אינה אלא ההכנה, להתכונן כמה שיותר טוב.

זה ענין ה"התחלה". התורה עושה עסק גדול מכל התחלה. בתחילת השנה יש ראש השנה, בתחילת חודש - ראש חודש, בתחילת היום מיד צריך לומר מודה אני. ענין ההתחלה הוא עיקר גדול, כי ההתחלה היא הקובעת את יסוד הדבר, זה מה שרבי אמר על ר' חייא "כמה גדולים מעשי חייא" (בבא מציעא פ"ה, ב), שהיה זורע פשתן ועושה ממנו חבלים ורשתות וצד צבאים ועושה מהם קלף וכותב עליהם ספרים ומלמד מהם. ר' חייא עשה שכבר מההכנה הראשונה יהיה הכל לשמה, וכבר מזריעת הפשתן הקפיד לעשות כל דבר לשמה. וכן בר"ה, עצם היום זה סייעתא דשמיא לזכות לעבור בדין, ועל האדם לעשות את ההכנה מר"ח אלול. ר' ישראל ז"ל היה אומר שאם חז"ל אמרו שצריך להתכונן לר"ה מאלול, הרי שאנחנו צריכים להתחיל כבר מחודש שבט.

זה יסוד גדול בעבודה. "כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו" (ברכות ו, ב). הוא עוד לא התפלל, ורק קבע מקום לתפילתו - זוהי ההתחלה הראשונה בתפילה, וכיון שהוא מתחיל כהוגן כבר יש לו שייכות לאברהם אבינו ולא לקי אברהם. אם אדם רוצה לעשות חיוזק לדבר, עליו לחזק את הצעד הראשון שלו. למשל, כשאדם הולך לבית הכנסת הוא יכול לחשוב על כל מיני ענינים בדרך, אבל אם הוא עושה "הכנה" לתפילתו, אז מיד ביציאתו